

KLIMATILPASNING I VEJLBY-RISSKOV

Et oplæg vedrørende lovgivningen, Aarhus Kommunes spildevandsplan af Knud Kristensen og Ellen Margrethe Basse ”Klimatilpasningsgruppen - GVF”.

Grundejerforeningen Vejlby Fed (GVF) har – i lyset af de betydelige udfordringer, der er tale om i området – henvendt sig til Aarhus Kommune om behovet for en koordinerende deltagelse fra kommunen i løsningen af behovet for en integreret klimatilpasningsstrategi på Vejlby Fed, Risskov. Rådmand Nicolaj Bang besvarede den 16. januar 2024 henvendelsen. Det blev heri tilkendegivet, at det ville være mest hensigtsmæssigt at afvente resultaterne af de forundersøgelser, som Teknik og Miljø iværksætter ved Egå, Risskov og Fedet, så resultatet heraf kan medtages. Forundersøgelserne skal afdække muligheder for klimatilpasningsløsninger, og bidrage til en kommende rækkefølgeplan for at håndtere stigende vandmængder.

Rådmanden oplyste, at Teknik og Miljø, i overensstemmelse med kystbeskyttelsesloven, allerede nu vil påbegynde den indledende behandling af GVF's anmodning. Med denne henvisning tilkendegiver rådmanden, at Aarhus Kommune betragter vores henvendelse som en anmodning om at igangsætte en proces for afklaring af, om der skal søges gennemført et fælleskommunalt projekt efter kystbeskyttelseslovens kapitel 1 a.

GVF's henvendelse til kommunen var ikke et udtrykkeligt ønske om et fælleskommunalt projekt efter kystbeskyttelsesloven. Grundejerforeningen gjorde udtrykkeligt opmærksom på, at der er behov for en helhedsorienteret klimatilpasning, hvor man tager hensyn til, at området er udfordret af vand fra både øgede regnvandsmængder, højt grundvandsspejl, risiko for oversvømmelse fra Egåen hhv. havet og den erosion, der forekommer af kysten.

Problemet er bl.a., at der ikke for nuværende er en lovgivning, der sikrer en tilstrækkelig sammenhæng mellem de løsninger, der er nødvendige til håndtering af de nævnte udfordringer. Derfor er det en vanskelig øvelse – men det er i høj grad nødvendigt.

For at forsøge at give klimagruppen et samlet overblik over de lovgivningsmæssige muligheder – og udfordringer – har vi lavet dette oplæg til gruppens møde den 6. februar.

Lovgivningen er et stort problem, som politikerne skal have mere fokus på. Som grundejere i Vejlby-Risskov må vi bidrage til at få fokus på problemerne med den eksisterende lovgivning, men i første omgang må vi i et samarbejde med Aarhus Kommune og Aarhus Vand (et aktieselskab 100 % ejet af Aarhus Kommune) finde de bedste løsninger inden for den aktuelt gældende lovgivning.

1. Den aktuelle situation

I GVF's skrivelse til rådmanden, henvises der til de oplysninger, der kan udledes af kommunens egen klimatilpasningsplan og spildevandsplan. Oplysningerne kan opdateres ud fra det, der bl.a. kan ses på det web-baserede klimatilpasnings- og arealanvendelsesværktøj KAMP.¹

Beskrivelsen af de foreliggende risici er på det seneste også beskrevet i pressen²:

- Digerne: I Aarhus Kommunes rapport "Konsekvenser af klimaændringer i Vejlbj-Risskov" som revideret i 2019 oplyses det at en 100 års stormflodshændelse i Aarhus Havn ligger i kote 1,62. Frem mod 2050 forventes den at øges til 2,11 meter efter det høje RCP 8,5-scenarie fra IPCC. Ifølge DMI's KlimaAtlas er prognosen nu at en 100 års stormflod i Aarhus Bugt vil resultere i en vandstand på 1,72-2,24 meter efter det høje RCP 8,5-scenarie. I forbindelse med ovennævnte projekt blev diget opmålt. De laveste topkoter på kystdiget ligger i intervallet 1,7-1,9 m (med et enkelt målepunkt på Badevej på 1,66 m). Ved en 100-årshændelse i 2050 vil omkring 25 % af digerne blive oversvømmet (ved en vandstand på 2,24 meter).
- Egåen: de to pumper ved slusen ved Egåens udløb har kun lige akkurat kapacitet til, at de historiske hændelser ikke har givet anledning til større oversvømmelser, og der er behov for at forhøje sluseanlægget ift. stigende havvandsstand. Hertil kommer at slusens topkote på 1,8-1,9 meter ikke er tilstrækkelig til at sikre imod indstrømning af havvand ved en 100-årshændelse i 2050.
- Håndteringen af regnvandsmængderne: Der mangler oplysninger i spildevandsplanen om ændringer af de eksisterende kloakeringsforhold, ligesom der mangler oplysninger om et højere serviceniveau til løsning af de regnvandsbetingede udfordringer, der er tale om i området. Regnvandsledninger fra den øvre del af Risskov ledes igennem Vejlbj Fed til udløb i Egåen og Aarhus Bugt. På grund af ledningssystemet kan det ikke presses hurtigt nok ud i Egåen eller Aarhus Bugt, hvorfor det opstuvet i terræn. Der er kapacitetsproblemer i afløbssystemet og nedsivningsanlæg, der kombineret med manglende terrænfald betyder, at der opstår problemer, hvor vandet som udgangspunkt ikke bevæger sig langt på terræn.
- Grundvandsspejlet: det terrænnære grundvandsspejl ligger ifølge Klimatilpasningskortet (KAMP) mellem 0 og 2 meter under terræn i området. De områder, hvor grundvandsspejlet står højest, er samtidig meget lavt beliggende i terrænet, og derfor oversvømmelsestruet i tilfælde af høje vandføringer i Egå-systemet eller et pumpe-/slusesvigt ved Åkrogen under en højvandssituation i Aarhus Bugten. Scenarieberegninger viser, at det vil være kritisk for grundvandsstanden omkring Egåen, hvis pumperne ved Hede Enge og i slusen afbrydes. Sker dette må endnu større stigninger i grundvandet forventes.

¹ https://kamp.klimatilpasning.dk/frahavet/havvandpaaland?value=havvandpaaland_2_1

² Jf. f.eks. den e-mail som Øjvind sendte med link til TV2 Østjyllands nyhed med titlen "Bydel truet af oversvømmelse: Grundvandet står allerede i Franks stue". <https://www.tv2ostjylland.dk/aarhus/bydel-truet-af-oversvoemmelse-grundvandet-staar-allerede-i-franks-stue>

2. Hvordan er den relevante lovgivning?

2.1. Kystbeskyttelseslovens relevante regler

Aarhus kommune kan efter kystbeskyttelseslovens kapitel 1 a bestemme, at der skal udføres et anlæg eller træffes andre foranstaltninger til beskyttelse af området.³

Som det er nævnt ovenfor, oplyste rådmanden i sin svarskrivelse, at Teknik og Miljø allerede er i gang med at se på de behov, der måtte være i området for at sikre det bedre imod oversvømmelse og erosion. Det kan muligvis opfattes som en egentlig forundersøgelse. Efter kystbeskyttelsesloven kan kommunen anmode den anmodende part om, at den udarbejder en oversigt over de ejendomme, der foreslås inddraget i beskyttelsen.⁴ Kommunen kan beslutte på baggrund af henvendelsen selv at iværksætte forundersøgelser og skitseprojektering af kystbeskyttelsesforanstaltningerne – og den kan pålægge den anmodende part at forestå en forundersøgelse og skitseprojektering af et eventuelt fælleskommunalt projekt.⁵

2.2. Processen hvis kommunen beslutter at gå videre

Kommunen skal indhente en udtalelse fra Kystdirektoratet om de foreslåede foranstaltninger samt eventuelt en udtalelse fra de ejere af fast ejendom, der kan opnå beskyttelse eller en andel fordel ved det planlagte projekt.⁶ Det skal fremgå af det, som kommunen sender til direktoratet, hvilke foranstaltninger der planlægges iværksat, ligesom projektets foreslåede linjeføring skal oplyses. Direktoratet skal svare senest fire uger fra modtagelsen af skrivelsen fra kommunen.⁷

Hvis kommunen anmoder om sagkyndig bistand fra Kystdirektoratet, skal direktoratet bistå under sagens behandling.⁸

Kommunen træffer på baggrund af den udtalelse, der er modtaget fra Kystdirektoratet, en afgørelse om, hvorvidt sagen skal fremmes.⁹ Beslutter kommunen at iværksætte projektet, skal den underrette de ejere af fast ejendom, som vil opnå beskyttelse eller anden fordel af foranstaltningerne.

2.3. Hvordan kan kommunen koordinere på tværs af lovgivningen?

Hvis Aarhus Kommune træffer beslutning om iværksættelse af et fælleskommunalt projekt kan kommunen – hvis det er nødvendigt som led i vedtagelsen af kystbeskyttelsesprojektet – lade beslutningen omfatte også:¹⁰

3 Kystbeskyttelseslovens § 1 a, stk. 1.

4 Kystbeskyttelseslovens § 1 a, stk. 3.

5 Kystbeskyttelseslovens § 1 a, stk. 4.

6 Kystbeskyttelseslovens § 2, stk. 1.

7 Kystbeskyttelseslovens § 2, stk. 3.

8 Kystbeskyttelseslovens § 1 a, stk. 5.

9 Kystbeskyttelseslovens § 2 a, stk. 1.

10 Kystbeskyttelseslovens §§ 3-3a.

- de nødvendige tilladelser til at forbedre slusen og andre beslutninger, der skal træffes efter vandløbslovens regler
- dispensationer fra kyst- og åbeskyttelseslinjer samt de fredninger, der måtte være vedtaget for området
- dispensation fra havplanen

Kommunen kan ifm. beslutninger om etablering af fællesprojekter indføje vilkår om, at der under dens tilsyn skal etableres et digelag, kystsikringslag eller kystbeskyttelseslag, som de bidragsydende ejere skal være medlemmer af.¹¹ I den forbindelse kan kommunen – efter høring af medlemmerne af laget – udfærdige den vedtægt, der indeholder regler for lagets styrelse og udførelse af opgaver med vedligeholdelse og løbende foranstaltninger.¹² Vilkår om medlemspligt af laget skal tinglyses på de ejendomme, der hører til laget.¹³

2.4. Hvem skal betale?

Kommunen kan efter kystbeskyttelsesloven påtage sig at dække omkostningerne ved et klimatilpasningsprojekt helt eller delvist, helt uafhængigt af, om kommunen selv er grundejer i området.¹⁴ Er kommunen grundejer eller har kommunen andre fordele af projektet, skal der betales på linje med andre, jfr. herom nedenfor. De finansieringsmuligheder, som kommunen har den nuværende finansieringsmulighed gennem Kommune Kredit er attraktive.¹⁵

Kommunalbestyrelsen kan pålægge de ejere af fast ejendom, som opnår en beskyttelse eller anden fordel inden for en 25 års periode ved foranstaltningen, en bidragspligt.¹⁶ Begrebet “fast ejendom” omfatter ejendomme på lejet grund, på fremmed grund og på egen grund. Det omfatter vejanlæg, grundstykker med og uden bygninger og ejerlejligheder.

I forbindelse med “Nordkystens Fremtid”, hvor der var tre involverede kommuner, var der tale om tre forskellige modeller i forhold til, hvor meget kommunerne valgte selv at betale. De tre involverede kommuner valgte forskellige modeller, ifm. finansiering og bidragsfordeling af det, der ikke dækkes af de statslige midler. Gribskov Kommune vedtog at finansiere 75 % af initialfodringen, medens ejerne i første række til kysten skulle betale de resterende 25 %. I Halsnæs Kommune skulle ejerne i første række til kysten finansiere 100 % af udgifterne til initialfodring, medens Helsingør Kommune besluttede at finansiere 100 % af udgifterne til initialfodring. I alle tre kommuner blev det besluttet, at udgifterne til vedligeholdelsesfodringerne skulle afholdes af grundejere i første række til kysten.

11 Kystbeskyttelseslovens § 7, stk. 1.

12 Kystbeskyttelseslovens § 7, stk. 2-3.

13 Kystbeskyttelseslovens § 3, stk. 6-7.

14 Det følger af lovens § 9 a, at kommunalbestyrelsen kan, men altså ikke skal, pålægge ejere af fast ejendom, som op når beskyttelse eller anden fordel ved foranstaltningen, en bidragspligt.

15 Det fremgår af DCE (Nationalt Center for Miljø og Energi) ”Mulige finansieringsmodeller af klimatilpasningsprojekter” videnskabelige rapport nr. 459, bl.a. side 6 og side 21.

16 Kystbeskyttelseslovens § 9 a og Miljø- og Fødevareklagenævnet afgørelse den 7/6/2017 jf. NMK-451-00008. Se i øvrigt Lærke Assenbjerg “Hvem skal betale for at sikre imod oversvømmelse af havvand i kystlandet?”, i Tidsskrift for Miljø, 2023, side 67 ff.

Bidragsfordelingen skal bestemmes af kommunen ud fra saglige og faglige kriterier, lighedsgrundsætningen m.v.¹⁷ Det fremgår af praksis, at ejere af ejendomme, de etableret på lejet grund, ejere af kloaksystemer, øvrig infrastruktur og lignende kan pålægges en bidragspligt.¹⁸ Udbydere af el-, vand- og varmforsyning, samt udbydere af telekommunikation, vil også være omfattet af formuleringen "ejere af fast ejendom". Der kan også være tale om infrastrukturanlæg som vejanlæg, jernbanespor, forsyning, havne mm., som falder inden for kriteriet.

Betalingsforpligtelsen for ejere af infrastruktur var aktuel i forbindelse med et kystbeskyttelsesprojekt i Sunddraget, nord for Struer. Struer Kommune vedtog, at ejerne en transformerstation og enkelte kabelskabe, der er beliggende i området, og som er placeret på offentligt ejet ejendom på gæstebestemte vilkår skulle bidrage til det fælleskommunale anlæg. Afgørelsen blev indbragt for Miljø- og Fødevarerklagenævnet, hvor de ikke fik medhold.¹⁹ Det er i forbindelse med en stillingtagen til betalingsforpligtelsen afgørende, at der foreligger en tydelig beskrivelse af, hvordan den pågældende forsyningservice bliver påvirket af en oversvømmelse.²⁰

Da Aarhus Kommune også er grundejer i Vejlbj-Risskov, vil den skulle betale på lige fod med de øvrige grundejere. Kommunen ejer i dag 60 % af landvindingslagets interesseområde svarende til 277 ha ud af de i alt 463 ha og kommunen ejer også dele af kyststrækningen.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet traf den 6. juni 2017²¹ en afgørelse i en sag, der vedrørte bidragsfordelingen. Nævnet ændrede omkostningsfordelingen, så der blev taget udgangspunkt i en ligelig fordeling mellem de ejere, der havde værdier, som var sårbare over for oversvømmelse, eller som i øvrigt opnåede fordele ved beskyttelsen.²² Nævnet fastslog, at kommunen som grundejer også skulle deltage i betalingen. Det blev fremhævet, at der for hele området var en ikke uvæsentlig oversvømmelsesrisiko, samt at Kystdirektoratet var indstillet på at meddele tilladelse til kystbeskyttelse af hele projektområdet, herunder parkeringsarealet.

Aarhus Vand vil som ejer af kloaksystemet ligeledes skulle bidrage til at dække udgifterne til anlæg og drift af de anlæg, der etableres ud fra den nytte, som selskabet opnår.

Der kan også være andre ejere af infrastruktur i områder, der skal bidrage til dækning af udgifterne.

Ejere af fast ejendom, som ikke ligger direkte ud til kysten, kan pålægges bidragspligt, hvis de rekreative muligheder forbedres ved foranstaltningen. Nytteprincippet vil ifølge praksis typisk betyde, at de grundejere, der ligger lavest i terrænet, og dermed er dem, der har størst behov for beskyttelsen og/eller dem, som vil have den økonomisk største gevinst ved projektet (f.eks. fordi

17 Kystbeskyttelseslovens § 9 a, 2. pkt.

18 Kystdirektoratet "Vejledning til bidragsfordeling i forbindelse med etablering og vedligeholdelse af kystbeskyttelsesforanstaltninger", side 7.

19 Miljø- og Fødevarerklagenævnet, afgørelse den 5. juli 2019 jf. 19/06109 og 19/06110.

20 Kystdirektoratet, Vejledning til bidragsfordeling i forbindelse med etablering og vedligeholdelse af kystbeskyttelsesforanstaltninger, august 2018, jf. afsnit 3.6.

21 Nævnets sagsnr. sag NMK-451-00003, der er trykt i KFE 2017.478ff.

22 Ændringen begrundes med henvisning til kystbeskyttelseslovens § 9 a samt bestemmelsens forarbejder.

ejendomsværdien er afhængig af beskyttelsen), der skal bidrage relativt mest til beskyttelsesforanstaltningerne.²³

Hvis der som et led i den afgørelse, der træffes efter kystbeskyttelseslovens regler indgår beslutninger, der er reguleret ved vandløbsloven, skal de regler, der gælder om bidragsfordeling efter vandløbslovens regler inddrages.²⁴

Kommunen kan stille vilkår om sikkerhedsstillelse for udgifter til fjernelse af de etablerede anlæg, vedligeholdelse og godkendelse af overdragelse m.v. Sådanne vilkår kan tinglyses på ejendommen for ejernes regning.²⁵

Det er kommunen, der har kompetencen til at bestemme, hvordan midlerne til kystbeskyttelsesforanstaltninger, der udføres som fælles projekter, skal tilvejebringes, herunder om der skal optages lån, om de vil stille sikkerhed, eller om de midlertidigt eller endeligt vil afholde udgifterne.²⁶

2.5. Kan der opnås støtte fra staten?

Private projekter kan ikke opnå medfinansiering fra de statslige puljer til klimatilpasning. Det kan de fælleskommunale projekter derimod. Det må forventes, at der igen bliver afsat statslige midler for de kommende år – herunder 2024 – som Aarhus Kommune kan ansøge Kystdirektoratet om at måtte modtage som en medfinansiering til dækning af anlægsudgifterne.²⁷ Det fremgår af bilag 1 til den bekendtgørelse, der regulerer området, at kysten ud for Aarhus er omfattet af de områder, hvor Kystdirektoratet anbefaler en reduktion af risikoniveauet i forhold til erosion og oversvømmelse på kort sigt. Det må derfor ud fra kriterierne, der opstilles i bekendtgørelsen, forventes, at en ansøgning fra Aarhus Kommunen om medfinansiering af et fælleskommunalt vil blive prioriteret.

3. Vandløbslovens betydning ift. klimatilpasning

Loven regulerer etablering af diger, sluser, broer og andre anlæg ved vandløb,²⁸ der beskytter den bagvedliggende bebyggelse og de bagvedliggende arealer mod oversvømmelse.²⁹ Der må f.eks. ikke etableres eller foretages ændringer i private pumpeanlæg, uden en tilladelse hertil fra kommunen.³⁰ Det fastslås i vandløbslovens § 7 a, at der ved etablering af kystbeskyttende projekter på land:

23 Helle Tegner Anker, Ole Fryd og Toke Emil Panduro "Overordnede pejlemærker for betalingsmodeller for klimatilpasning i vandoplande og kyster", side 3.

24 Lovforslag L 187 fremsat den 15. marts 2018 til lov om ændring af lov om kystbeskyttelse, lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM), lov om jagt og vildtforvaltning og forskellige andre love, Folketingstidende 2017-18, L 187 som fremsat, side 47.

25 Kystbeskyttelseslovens § 3, stk. 7

26 Kystbeskyttelseslovens § 9.

27 Bekendtgørelse nr. 1130 af 2. juni 2021 om tilskud fra pulje til diger og anden kystbeskyttelse.

28 Vandløbslovens § 2, stk. 4.

29 Etableringen af diger og udpumpningsanlæg, er reguleret i vandløbslovens kapitel 9, med nærmere bestemmelser i reguleringsbekendtgørelsens kapitel 3.

30 Vandløbslovens § 38.

“Vandløbsmyndigheden kan beslutte, at tilladelse eller godkendelse efter denne lov ikke kræves til udførelse af kystbeskyttelsesprojekter, som samtidig er omfattet af en tilladelse efter kystbeskyttelseslovens § 3 i det omfang, det fremgår af afgørelsen om tilladelse til kystbeskyttelse...”

Den tilladelse, der meddeles efter kystbeskyttelseslovens § 3 erstatter den tilladelse, der skal meddeles efter vandløbslovens regler, hvis den er nødvendig for at gennemføre kystbeskyttelsesprojektet.³¹ Det fremgår af lovbemærkningerne til ændringen af kystbeskyttelsesloven og vandløbsloven fra 2018, at foranstaltninger m.v., som er omfattet af kystbeskyttende foranstaltninger der vedtages som et fælleskommunalt projekt kan udgøre vandløbsregulering eller andre forhold, som kræver vandløbsmyndighedens tilladelse.³² Som eksempel nævnes stillingtagen til en sluse i et vandløb, hvor det primære formål med slusen er at hindre oversvømmelse fra havet. Det nævnes også, at det kan være relevant, hvis en sluse forhindrer vandets udløb til havet.

Som nævnt ovenfor, kan kommunen i forbindelse med et fælleskommunalt kystbeskyttelsesprojekt inddrage de regler, der er fastlagt i vandløbsloven.³³ Det følgende kan derfor indgå som en del af sagsbehandlingen efter kystbeskyttelseslovens regler.

3.1. Grundvandssænkning og afledning af vand

Vandløbsloven tillægger grundejerne en almindelige ret til at sænke grundvandet i dyrkningsøjemed, hvis det sker uden anvendelse af pumper,³⁴ ligesom loven tillader bredejere at aflede vand fra deres ejendom til åbne, naturlige vandløb inden for de kvoter, der måtte være angivet i vandløbsregulativet. Begge rettigheder er af central betydning for landbruget i situationer, hvor der er tale om oversvømmede marker.

Der kan etableres nye engsøer som har til formål både at forhindre oversvømmelser ved at holde store mængder nedbør tilbage, så vandet ikke oversvømmer veje og byer.

Der er en adgang for vandselskaber (spildevandsselskaber) til at medfinansiere klimatilpasningsprojekter med de midler, der tilvejebringes via spildevandstaksterne, så længe der er tale om løsning af udfordringerne fra regnvandsmængder – herunder eksempelvis ved etablering af engsøer efter vandløbslovens regler.

3.2. Etablering af diger og pumpelag m.v.

Kommunen kan som vandløbsmyndighed beslutte, at der skal etableres et offentligt pumpelag, der skal sikre de fremtidige afvandingsforhold.³⁵

31 Det fremgår af kystbeskyttelseslovens § 3 a, stk. 1 og stk. 2.

32 Lovforslag L 187 fremsat den 15. marts 2018 til lov om ændring af lov om kystbeskyttelse, lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM), lov om jagt og vildtforvaltning og forskellige andre love, Folketingstidende 2017-18, L 187 som fremsat, side 47.

33 Kompetencen fremgår af kystbeskyttelseslovens § 3 a.

34 Vandløbslovens § 3, stk. 1. Der anvendes i den sammenhæng betegnelsen 'dræning'.

35 Vandløbslovens §§ 39-40.

Der skal i forbindelse med etableringen af et pumpelag beslutte, hvilke ejendomme, der skal bidrage til dækning af omkostningerne. Omkostningerne fordeles også i denne sammenhæng ud fra nytteprincippet. Reglerne svarer således helt til dem, der gælder efter kystbeskyttelsesloven – og der kan derfor etableres et lag, der dækker såvel beskyttelsen af kysten som beskyttelsen i forhold til Egåen. Det etablerede pumpelag kan pålægges at udføre nødvendige vedligeholdelsesudgifter.³⁶ Der skal i den forbindelse tages stilling til, hvilke ejendomme der skal bidrage til dækning af omkostningerne.³⁷

Kommunen kan optage lån til etablering af sådanne anlæg og til dækning af ekstraordinære omkostninger.³⁸ Blandt de finansieringsmuligheder som kommunen har, er den nuværende finansieringsmulighed gennem KommuneKredit attraktive.³⁹

4. Spildevandshåndtering som led i klimatilpasning

Spildevandshåndtering som led i klimatilpasning varetages af Aarhus Kommune i et samarbejde med Aarhus Vand som en del af spildevandssystemet. Aarhus Vand har som spildevandsforsyningsselskab mulighed for at deltage i klimatilpasningsindsatsen.

4.1. Forpligtelserne ift. serviceniveau

Det fremgår af miljøbeskyttelsesloven, at Aarhus Vand kun er forpligtet til at leve op til det serviceniveau, som kommunalbestyrelsen har fastlagt i spildevandsplanen.⁴⁰ Kommunen kan beslutte at overlade det til selskabet selv at vedtage serviceniveauet.⁴¹ Ved et serviceniveau forstås en angivelse af, hvor ofte vand fra henholdsvis regnvandskloakker og kloakker med en blanding af regn- og spildevand i gennemsnit må forekomme på terræn i mængder, der forvolder skade. Serviceniveauet kan fastsættes i den kommunale spildevandsplan eller kan fastsættes af spildevandsforsyningsselskabet, hvis kommunen bestemmer dette – eller ikke har fastsat et serviceniveau i spildevandsplanen.

Med Spildevandsplan 2021-2026 har Aarhus Kommune i samarbejde med Aarhus Vand fastlagt en række konkrete strategier og indsatsområder for håndtering af spildevand og regnvand.⁴² I spildevandsplanen indgår der bl.a. "Aarhusmetoden til klimatilpasning af den eksisterende by",⁴³ som blev udviklet med pilotprojektet Risvangen som det første område i Aarhus Kommune, hvor Aarhus Kommune og Aarhus Vand tilpassede området til mere vand, ud over serviceniveau, når

36 Vandløbslovens § 43.

37 Vandløbslovens § 41.

38 Vandløbslovens § 42

39 Det fremgår af DCE (Nationalt Center for Miljø og Energi) "Mulige finansieringsmodeller af klimatilpasningsprojekter" videnskabelig rapport nr. 459, bl.a. side 6.

40 Miljøbeskyttelseslovens § 32 b, stk. 2, 2. pkt., der henviser til bemyndigelsen i lovens § 32, stk. 5.

41 Miljøbeskyttelseslovens § 32 b, stk. 2, 3. pkt., der henviser til bemyndigelsen i lovens § 32, stk. 5.

42 Se herom <https://aarhus.dk/demokrati/planer-og-politikker/klima-energi-og-forsyning/spildevandsplan-2021-2026> (besøgt den 3. februar 2024).

43 Se herom <https://aarhus.dk/demokrati/planer-og-politikker/klima-energi-og-forsyning/spildevandsplan-2021-2026#aarhusmetoden-til-klimatilpasning-af-den-eksisterende-by-8b> (besøgt den 3. februar 2024).

regnvand og spildevand adskilles. Modellen er aktuelt ved at blive anvendt i Åbyhøj og Viby. Det oplyses i spildevandsplanen, at det er i den model, man skal finde det serviceniveau, som er fastlagt i Aarhus. Om det generelle serviceniveau ift. regn oplyses det i spildevandsplanen:⁴⁴

”Nuværende serviceniveau foreskriver, at afløbssystemerne statistisk set højst vil blive så fyldte, at der vil stuve til terræn en gang hvert tiende år fra fællessystemer, og at der højst vil stuve regnvand til terræn en gang hvert femte år fra det adskilte regnvandssystem. Det har været gældende praksis siden 2005, hvor denne anbefaling blev beskrevet i Spildevandskomiteens skrifter.

Private regnvandsanlæg som faskiner, regn-bede, rørbassiner m.m. skal som udgangspunkt dimensioneres, så der højst sker overløb til terræn hvert tiende år.”

Der oplyses i spildevandsplanen om de muligheder, der er for at indgå aftaler om et højere serviceniveau.⁴⁵

Aarhus Kommune kan indgå en aftale med Aarhus Vand om, at der skal være tale om et højere serviceniveau i de klimatilpasningsopgaver, der skal løses i kommunen:⁴⁶

”En kommune kan indgå aftale med et spildevandsforsyningsselskab om, at selskabet etablerer og opretholder et højere serviceniveau i selskabets håndtering af spildevand end det, selskabet er forpligtet til, eller at selskabet etablerer og driver anlæg til håndtering af spildevand, som samlet set er dyrere end nødvendigt til varetagelse af selskabets opgaver, ... En kommune kan endvidere indgå aftale med et spildevandsforsyningsselskab om, at kommunen forestår etablering eller drift af projekter i kommunale anlæg, selv om projektet helt eller delvis har til formål at bidrage til selskabets håndtering af spildevand.

Som led i ”Mobilitetsplanen for Aarhus By” blev, der indgået en sådan aftale den 15. december 2022 om Vesterbro Torv, og det begrundede et tillæg til spildevandsplanen for 2021-2026.⁴⁷ Kommunen fastsætter det højere niveau til en 20-års hændelse. Det betyder, at Aarhus Vand er forpligtiget til at håndterer tag- og overfladevand fra offentlige arealer i det udpegede vandopland, op til dette niveau.⁴⁸ Det finansieres over taksterne, som Aarhus Vand opkræver.

Det fremgår af Aarhus Kommunes spildevandsplan for 2021-2026, at der allerede med den tidligere spildevandsplan 2017-2020 blev besluttet at sætte mål og rammer for klimatilpasning som en integreret del af Aarhus Vands adskillelses- og kloakfornyelsesprojekter.⁴⁹

Den aktuelle plan for adskillelse af regn- og spildevand i spildevandsplanen synes at forudsætte, at der er foretaget en adskillelse i Risskov. Men det dækker ikke – sådan som kortet synes at forudsætte – hele Risskov.⁵⁰

44 Citat fra spildevandsplanen 2021-2026, side 11.

45 Se Aarhus Kommunes spildevandsplan 2021-2026, side 26 og side 28.

46 Vandsektorlovens § 15, stk. 2, jf. betalingslovens § 1, stk. 5.

47 Tillæg 2 til spildevandsplanen ”Fastsættelse af serviceniveau for vandopland til Vesterbro Torv, 21/104955-1 Sagsbehandler: Lotte Holm Pedersen

48 Serviceniiveauet er fastsat i overensstemmelse med reglerne i serviceniiveaubekendtgørelsen § 3 og den samfundsøkonomiske metode er fulgt, jf. bilag 1 i serviceniiveaubekendtgørelsen.

49 Aarhus Kommunes spildevandsplan 2021-2026, side 29.

50 Aarhus Kommunes spildevandsplan 2021-2026, side 48.

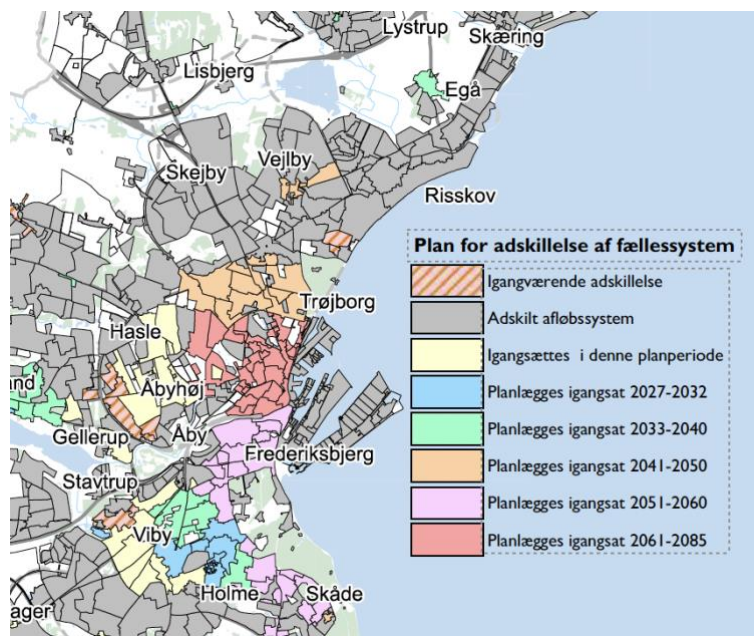

Fig. 1. Plan for adskillelse af fællessystem. Fra spildevandsplan 2021-2026

Af Aarhus Vands hjemmeside fremgår det, at der i Risskov kun er foretaget adskillelse af regn- og spildevand på hospitalsgrunden (på begge sider af Harald Selmers Vej).

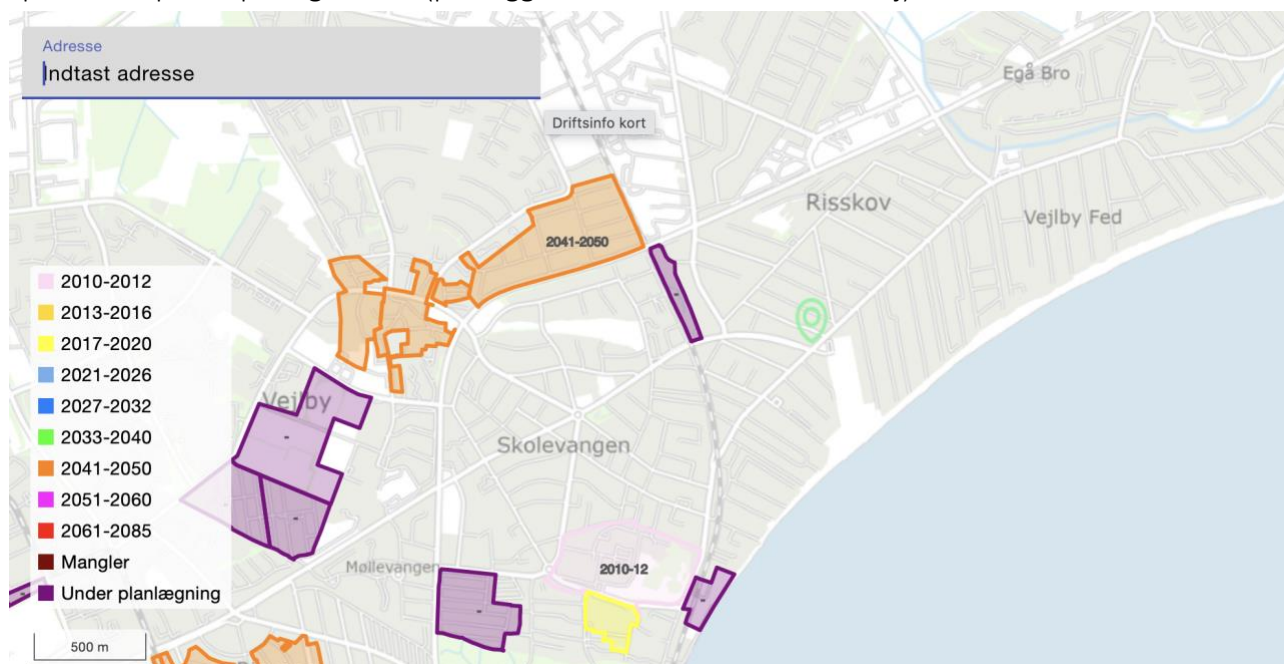

Fig. 2. Kopi af kort over tidsplan for adskillelse af regn- og spildevand fra Aarhus Vands hjemmeside

4.2. Aarhus Vands forpligtelser og kompetencer

Aarhus Vand kan deltage i et klimatilpasningsprojekt, der gennemføres uden for dets egne anlæg, dvs. at der kan etableres løsninger, der foregår på andres anlæg, der også tjener andre formål. Som

eksempler kan Aarhus Vand bidrage til løsninger, der indebærer regulering af vandløb – herunder Egåen.⁵¹

Vandselskabet har også mulighed for at planlægge dets indsats, så aktiviteterne indgår i den generelle planlægning af driften. Selskabet kan øge kapaciteten i egne spildevandsanlæg og det kan ske ved at aflaste egne anlæg ved projekter, der udføres i samarbejde med andre.

Vandselskabet kan indgå en aftale med andre parter om at opretholde et højere serviceniveau for håndtering af spildevand, hvis et sådant serviceniveau er velbegrundet.⁵² Selskabet skal i så fald opkræve en betaling for det højere niveau, som skal sikre fuld dækning for selskabets meromkostninger til etablering og drift.⁵³

5. Udfordringen med terrænnært grundvand

Grundvand er som udgangspunkt ikke omfattet af definitionen af spildevand og kan derfor ikke umiddelbart afledes til spildevandssystemer. En måde at håndtere grundvand er via dræn, som er reguleret i vandløbsloven, der dog ikke er tænkt omfattende kollektiv vandafledning.⁵⁴ Udgifterne i situationer, hvor der etableres en fælles løsning, fordeles efter nytteprincippet. Kommunen vil imidlertid også i en vis udstrækning kunne dække udgifterne.⁵⁵

Der er mulighed for at sænke grundvandet med henvisning til de udfordringer, der konkret er tale om. Det er kommunen, der har kompetencen efter vandforsyningsloven⁵⁶ til at give tilladelse til at sænke grundvandet. Er det nødvendigt at etableres filtersatte boringer til grundvandssænkningen, kan kommunen meddele en boretilladelse.⁵⁷ Kommunen meddeler tilladelsen ligesom det er kommunen der kan meddele tilladelse til at bortlede grundvandet efter miljøbeskyttelsesloven.⁵⁸

Det er også kommunen, der er den relevante myndighed efter byggeloven, hvis der skal meddeles tilladelse og fastsættes vilkår⁵⁹ vedrørende foranstaltninger til sikring af de omliggende grunde, bygninger og ledningsanlæg.

Aarhus Vand kan også bidrage til de nødvendige løsninger, herunder gennem forbedring af kloaksystemet, adskillelse af regnvandet fra spildevandet, ved etablering af lokal afledning af regnvand (LAR) og gennem overvågning af grundvandet.

51 Se herom Energistyrelsens opslag ”Forsyningspligt ved spildevandsforsyningsselskabernes klimatilpasning”, der er tilgængelig på <https://ens.dk/ansvarsomraader/vand/vandselskabers-klimatilpasning> (besøgt den 3. februar 2024).

52 Betalingslovens § 1, stk. 5, 1. pkt.

53 Betalingslovens § 1, stk. 5, 2. pkt.

54 Jfr. vandløbslovens § 3 og herom Miljøministeriets departement “Afrapportering fra fast track-projekt om højt grundvand i byområder”, juni 2021, side 7.

55 Jfr. vandløbslovens § 24, stk. 2 og herom Miljøministeriets departement “Afrapportering fra fast track-projekt om højt grundvand i byområder”, side 8.

56 Vandforsyningslovens § 26.

57 Vandforsyningslovens §§ 20-21.

58 Miljøbeskyttelseslovens §§ 19 og 28.

59 Byggelovens §§ 12 og 12 a.

5.1. Overvejelser om nye løsningsmodeller

I forbindelse med en interviewundersøgelse, der indgår i Miljøministeriets fast track-projekt om højt grundvand i byområder oplyste kommunerne og vandselskaberne, at der mangler en klar hjemmel, der placerer ansvaret for håndtering af det højtstående grundvand i byområder. Følgende af relevant info fremgår af ministeriets rapport:⁶⁰

“Det fremgår, at individuelle løsninger (grundejerløsninger) sjældent er samfundsøkonomisk robuste. Vandløbslovens nytteprincip vurderes ikke brugbar i byen. Nogle kommuner nævnte, at der er uklarhed om nedsivning mindre end 25 m fra vandløb. Der efterlyses blandt andet klare rammer for, hvad der oftest betegnes som den 3. ledning – et ekstra ledningsnet, ud over regn- og spildevandssystemet, der skal føre drænvandet til recipient eller renseanlæg. Flere nævner, at det er svært at skille håndtering af regnvand fra håndtering af grundvand. Nogle interessenter ønsker, at regnvand og drænvand skal håndteres i samme system både til nedsivning og udledning. Andre er bekymrede, hvis det blandes sammen, da drænvandet normalt må anses som rent, mens regnvandet i højere grad kan være forurenset.

Endvidere nævnes uklarheder i forhold til sammenhængen mellem planloven og vandløbs- og spildevandslovgivningen...

Én kommune nævner, at man har forsøgt at etablere et pumpelag med 50 husstande, hvor to grundejere havde store problemer, nogle havde få og andre ingen. De husstande uden problemer ville ikke være med, og så gik det hele i stå. ...

Der er et ønske om, at drænvand skal være en disciplin på lige fod med regnvand og spildevand. Myndighederne bør kunne udpege områder, hvor højtstående grundvand skal håndteres f.eks. i spildevandsplanen....

Stort set alle efterlyser, at vandselskaberne skal have mulighed for at håndtere højtstående grundvand.”

I forhold til udfordringerne med grundvandet så er også Kommunernes Landsforening og DANVA (Dansk Vand- og Spildevandsforening) fremkommet med løsningsmodeller.

Problemerne er erkendt i “Regeringens udspil til klimatilpasningsplan 1”.⁶¹ Det fremgår af udkastet til klimaplanen, at grundvandsspejlet over de seneste 30 år er steget op til 1 meter, og det anslås, at det vil stige yderligere i takt med klimaforandringerne. I udkastet til den national klimatilpasningsstrategi indgår der overvejelser om nye tiltag, som er inspireret af anbefalinger fra Kommunernes Landsforening og DANVA, der har peget på, at der skal tilvejebringes hjemmel til at kommunerne kan inddrage indsatsen for højtstående grundvand i deres spildevandsplaner, og til spildevandsselskabernes bistand til den praktiske løsning af de udfordringer, der er tale om. Det oplyses i den sammenhæng, at der vil blive fremsat et lovforslag – i løbet af 2024 – der med kommunen som myndighed skal gøre det muligt for spildevandsselskaberne at gennemføre kollektive løsninger på højtstående grundvand i områder, hvor det er samfundsøkonomisk hensigtsmæssigt.

Region Midtjylland har sammen med andre, der har deltaget i et EU-finansieret projekt, i en publikation fra 2021 redegjort for nogle konkrete projekter, hvor problemet med for højt grundvandsspejl er blevet

60 Miljøministeriets departement “Afrapportering fra fast track-projekt om højt grundvand i byområder”, side 8 f.

61 Regeringens udspil blev publiceret den 23. oktober 2023.

løst – herunder med udnyttelsen af vandet til opvarmning.⁶² Det nævnes bl.a., at Høje-Taastrup Fjernvarme har etableret en ny energicentral, hvor en elektrisk varmepumpe årligt kan pumpe 1 mio. m³ grundvand op. I Høje-Taastrup var et område plaget af vand i kældrene fra terrænnært grundvand. Området er bygget på gammel mosejord og omkranset af søer og Store Vejle Å. Det oppumpede grundvand anvendes i den lokale produktion af fjernvarme. Derefter ledes det rene, kolde vand videre ud i den nærliggende Mølleå, hvilket også har en gavnende effekt på vandløbet.

5.2. Problemerne med højt grundvandsspejl i samspil med andet vand i Vejby Risskov

Én af de mest presserende udfordringer i Vejby-Risskov er formentlig det terrænnære grundvand, der forårsager en direkte påvirkning som indtrængen i kældre, indsvivning i utætte rør, vand på terræn mv. Grundvandsstanden er påvirket både af vandstanden i Egåen og i det havområde, der grænser op til Vejby-Risskov. Den lovgivningsmæssige regulering er uklar og derfor genstand for kritik. Der, hvor det er reguleret, er først og fremmest i spildevandsplanerne – herunder den af Aarhus Kommune udarbejdede spildevandsplan. Herunder ved anvendelse af fælles- og separatkloakering.

Udfordringerne fremgår bl.a. af omstående kort, som er udarbejdet af Aarhus Kommune – som en del af klimatilpasningsplanen fra 2019:

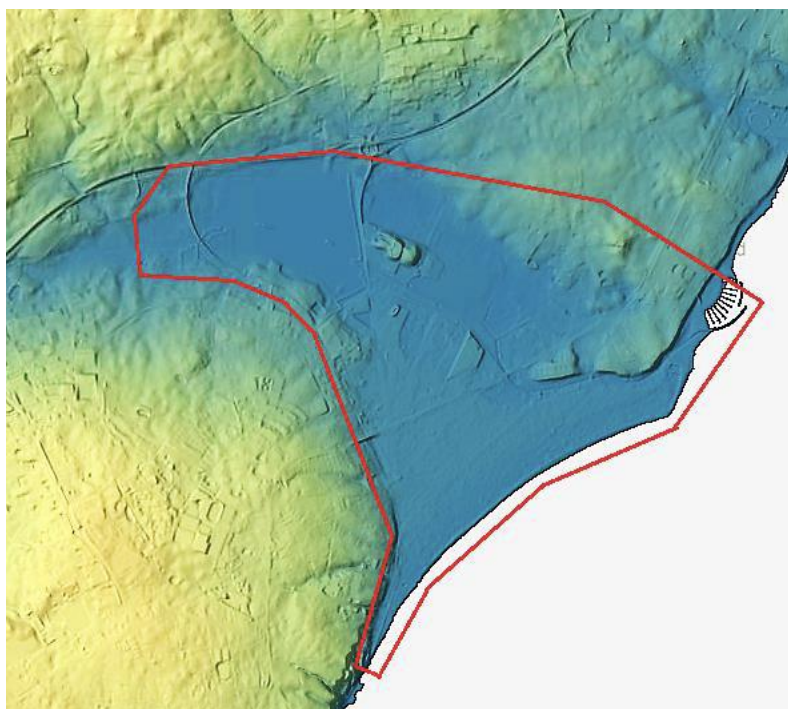

Fig. 3. Områdets topografi. Lyse områder højtliggende, mørke områder lavtliggende

62 Region Midtjylland, Top Soil Interreg North Sea og Cost to Coast Climate Change "Inspirationskatalog - Sænkning af det terrænnære grundvand", november 2021

Fig. 4. Udbredelse af en oversvømmelse ved en vandstand i kote 2,11 meter, der var den fremskrevne 100-årshændelse i 2050, der var screeningsvandstanden i 2019. Nu regnes der med en vandstand på 1,72-2,24 meter ved en 100-årshændelse i 2050.

Risskov den 6. februar 2024.